

УДК 378.147: 62

Олена Шандиба,
докторант кафедри машинобудування
та ремонту машин
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДИГМИ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ГАЛУЗЕВОГО ПІДПОРЯДКУВАННЯ ДЛЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

Проведено дослідження існуючої та обґрунтування нової парадигми освітньої системи галузевого підпорядкування для промисловості України. Відзначено, що ключову роль у визначенні ідеології, напрямів діяльності та удосконалення освітньої системи відіграє її парадигма – інформаційний інтегратор системи. Проведено аналіз сучасного стану освітньої системи галузевого підпорядкування для промислового комплексу України. Відображено, що ведучим пріоритетом сучасної парадигми загальної освіти стає саморозвиток особистості у вільних формах діяльності. Відзначено, що особливості загальноосвітньої парадигми – спільні основні складові парадигми загальної освіти та освіти галузевого підпорядкування. Підкреслено, що сучасні навчальні заклади післядипломної освіти повинні стати «закладами творчості». Показано, що парадигма повинна бути оптимізована, виходячи з системно-кібернетичного підходу з врахуванням основних, допоміжних та управлінських функцій системи.

Ключові слова: парадигма, освітня система, галузь, промисловий комплекс, оптимізація, системно-кібернетичний підхід.

Проведено исследование существующей и обоснование новой парадигмы образовательной системы отраслевого подчинения для промышленности Украины. Отмечено, что ключевую роль в определении идеологии, направлений деятельности и совершенствования образовательной системы играет ее парадигма – информационный интегратор системы. Проведен анализ современного состояния образовательной системы отраслевого подчинения для промышленного комплекса Украины. Отражено, что ведущим приоритетом современной парадигмы общего образования становится саморазвитие личности в свободных формах деятельности. Отмечено, что особенности общеобразовательной парадигмы – общие основные составляющие парадигмы общего образования и образования отраслевого подчинения. Подчеркнуто, что современные учебные заведения последипломного образования должны стать «заведениями творчества». Показано, что парадигма должна быть оптимизирована, исходя из системно-кибернетического подхода с учетом основных, вспомогательных и

управленческих функций системы.

Ключевые слова: парадигма, образовательная система, отрасль, промышленный комплекс, оптимизация, системно-кибернетический подход.

The existing paradigm of educational system subordinate to manufacturing sectors and intended for industry of Ukraine is analyzed and the new paradigm is substantiated. The article proves that the relevance of the paradigm improvement is enhanced due to acceleration of scientific-technical progress, shortening of equipment life cycles and increase of variety of practically applied technologies. It is mentioned that the key role in determination of ideology, lines of activity and improvement of educational system is played by its paradigm – informational integrator of the system. The current state of educational system subordinate to manufacturing sectors and intended for industrial complex of Ukraine is analyzed. It is shown that self-evolution of a person by involvement in free types of activity becomes the top priority of the current paradigm of general education. It is mentioned that educational system subordinate to manufacturing sectors can be improved by system change of mechanisms of influence on trainees as well as use of capabilities of supersystem consisting of institutions, which employ the trained staff, norms of material and moral influence, legislative and ethic norms. It is mentioned that peculiarities of educational paradigm are the main integral parts common for general education and education subordinate to manufacturing sectors. It is emphasized that the modern post-graduate educational institutions should be ‘institutions of creative work’. The article proves that the paradigm should be optimized on the basis of system-cybernetic approach considering the main, auxiliary and managerial functions of the system.

Key words: paradigm, educational system, manufacturing sector, industrial complex, optimization, system-cybernetic approach.

Постановка проблеми. Освітня система галузевого підпорядкування відіграє вкрай важливу роль для промислового комплексу, забезпечуючи процес відтворення кадрового потенціалу галузей для їх інноваційного розвитку. Актуальність її вдосконалення підвищується у зв'язку з прискоренням науково-технічного прогресу, скороченням життєвих циклів техніки та збільшенням різноманіття технологій, що застосовуються на практиці. Ключову роль у визначенні ідеології, напрямів діяльності та удосконалення освітньої системи відіграє її парадигма, яка є інформаційним інтегратором системи. Аналіз сучасного стану освітньої системи галузевого підпорядкування для промислового комплексу України показує, що головні положення її існуючої парадигми є застарілими і підлягають зміні. Через це, визначення особливостей сучасної парадигми освітньої системи галузевого підпорядкування для промисловості є

актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітня система галузевого підпорядкування є частиною загальної освітньої системи держави. Діяльність цієї системи регламентується досить розвиненим законодавчо-нормативним забезпеченням [8; 9]. По ній опублікована значна кількість наукових розробок. Зокрема, на сьогодні сформовані узагальнені системні погляди на освіту [2; 11], проводиться пошук нової природничо-наукової картини світу [1] і розробляються загальні положення та фрактали сучасної освітньої парадигми [2; 5; 6]. Розвиваються зорієнтовані відповідними парадигмами зміст та форми організації навчання [3; 12], удосконалюються методичні та технологічні засади навчального процесу [7; 10]. Разом з тим, зміна окремих положень парадигми не задовольняє потреб практики інноваційного розвитку післядипломної освіти галузевого підпорядкування. Особливо, це стосується системного обґрунтування післядипломної підготовки інженерних кадрів для промисловості, як однієї з найбільш динамічних сфер сучасного матеріального виробництва.

Мета статті: обґрунтування особливостей нової парадигми освітньої системи галузевого підпорядкування для промислового комплексу України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості нової парадигми освітньої системи галузевого підпорядкування для промислового комплексу. Парадигма освітньої системи галузевого підпорядкування для промислового комплексу повинна орієнтуватись на загальні положення освітньої системи в цілому та мати свої особливості, пов'язані з специфікою галузей промисловості. Визначення освітньої парадигми у найзагальнішому сенсі означає постановку діагнозу сучасному стану освіти галузевого підпорядкування в Україні з точки зору відповідності її розвитку соціально-економіко-екологічної ситуації, розгляд цільових і нормативних орієнтирів освіти та ціннісних підвалин, що утворюють основу різних освітніх моделей. Виконані дослідження [12] показують, що сучасний стан освіти галузевого підпорядкування у промисловості України в кількісному і якісному вимірі є незадовільним. Це вказує на втрату наявною парадигмою значної частини своїх базових орієнтирів по відношенню до вимог часу.

Існуюча парадигма загальної освіти у філософському розумінні є втіленням ідей філософії нового часу і просвіти. У своїх загальних рисах інституціонально вона сформувалась ще у ХІХ столітті і до цього часу складає основу національних навчальних закладів України. Її провідним пріоритетом є орієнтація на науковість. Це проявляється, перш за все, в науковому обґрунтуванні власне процесу освіти, що вилилось у створенні дидактики, як загальної теорії навчання і множини практичних методик [6]. Принцип науковості інтерпретує навчання як вивчення основ науки, тому з

освітнього простору витіснені поза наукові види знання.

Природничо-науковий характер новоєвропейського світогляду обумовив однорідність освітнього простору, втілену в однотипність учбових закладів, єдність педагогічних вимог, узагальненість і типізацію знань та умінь, що прищеплюються суб'єктам навчання. Нарешті, своє логічне обґрунтування дух науковості отримав у трактуванні мети освіти, як розвиток інтелекту, волі і почуттів. Така установка перетворювала і перетворює навчальні заклади у різновидність раціонально організованого виробництва.

Модернізована освітня парадигма, що з'явилась у ХХ столітті, дещо інакше визначає свої основні цінності і пріоритети. Зусиллями теоретиків різних орієнтацій, від феноменології, прагматизму і екзистенціалізму до неофрейдизму, герменевтики і структуралізму, констатується парадигмальна цілісність гуманістичної педагогіки, яка розуміє особистість, як первісно відкриту і самоактуалізовану істоту. Створена версія філософії існування дозволила надати людській екзистенційності позитивні виміри, а недоцільне прагнення до активності розуміти як реалізацію креативних начал особистості. Таким чином, ведучим пріоритетом сучасної парадигми загальної освіти стає саморозвиток особистості (суб'єкта навчання) у вільних формах діяльності. У світлі структуралістичного принципу «від логіки тотожності до логіки відмінності» наголос переноситься з універсальних рис особистості на риси специфічні, унікальні, самобутні. Гуссерлівське поняття «інтерсуб'єктивності» відкрило можливість для подолання екзистенційної самотності і соціальної відчуженості людини [6]. З точки зору постнеокласичного дискурсу, єдиною можливою формою педагогічних взаємовідносин є відносини суб'єкт-суб'єктні. Замість принципів організації вчителем пізнавальної діяльності суб'єкту, навчання ставиться як «діалог партнерів» співтворчості, заснованих на емпатії та ідентифікації вихователя і вихованця [4; 11].

Завдяки фундаментальному поняттю феноменології «життєвий світ», ведучою метою педагогіки стає актуалізація допредикативних смислів переживання суб'єктом навчання світу і своєї включеності в нього. При цьому подолання відчуженості людини від знань, норм і цінностей мислиться як злиття обривів індивідуального і культурно-історичного життя світів [6]. Освіта повинна відкрити смислову цілісність науково-технічного та культурного поля, що, в свою чергу, вимагає знань мовних кодів, необхідних для розуміння текстів. Герменевтичні аспекти освіти особливо актуалізуються у зв'язку з тим, що інтерпретація включає креативний елемент, тобто виступає як актуалізація творчого процесу [4]. Проте, в такій співтворчості потреби індивідуальної самореалізації, безумовно, вимагають зусиль «громадської справи», культурної та історичної спадкоємності [6]. Це ще потрібно поєднати з глобальною відповідальністю людини перед собою і людством. Звідси витікає необхідність створення

системи вибору в освіті.

Зазначені особливості загальноосвітньої парадигми є спільними основними складовими парадигми загальної освіти та освіти галузевого підпорядкування. Відмінності парадигми освітньої системи галузевого підпорядкування зумовлені наступним. Як соціальний інститут, ця система повинна орієнтуватись на множинність інтересів своїх суб'єктів та ринку, що прийшов на зміну плановому господарству. Так і є, але це неминучо призвело до руйнування попереднього освітнього простору і організаційних форм та виникнення на їх місці «єдності без багатоманітності» і «багатоманітності без єдності» [6; 12]. В той же час, освітня система галузевого підпорядкування для промисловості, працюючої в умовах глобальної конкуренції, повинна давати фундаментальні випереджуючі знання. Важливим конфліктом стало положення навчальних закладів на ринку освітніх послуг у промисловості, як суб'єктів «допоміжного виробництва», що системно редукує освіту до навчання, а навчання – до вузькоспеціалізованої професійної підготовки. Ще більш негативним є відрив сучасної освіти галузевого підпорядкування від виховних вимірів під гаслом дотримання свобод особистостей та комерційних зобов'язань, що веде до моральної деградації суб'єктів навчання. Сучасні навчальні заклади післядипломної освіти перестали бути «закладами дисципліни» і ще не стали «закладами творчості» у прагненні подолати відчуження суб'єктів навчання від наукової та культурної спадщини.

Зараз наявне широке впровадження в освіту ігрових та модельних технологій. Це, само по собі, позитивне явище, але такі технології поглиблюють проблему виховання, оскільки ігрове та модельне відношення до навчання ставить особистість в умовні відносини з життям, не дозволяючи їй досягти реальних онтологічних основ [6]. Вдосконалена освітня система галузевого підпорядкування повинна знайти механізми вирішення цих проблем за рахунок системної зміни механізмів впливу на суб'єктів навчання та використання можливостей надсистеми, складовими якої є організації, де працюють підготовлені кадри, норми матеріального і морального впливу, законодавчі і етичні норми. Очевидно, що і система, і її парадигма повинні бути оптимізовані, виходячи з системно-кібернетичного підходу [5] на основі виділення потреб у задоволенні освітніми послугами основних, допоміжних та управлінських функцій не тільки галузей промисловості, а суспільства в цілому. Нова парадигма перед введенням як нормативу повинна маніфестуватись і бути обговореною зацікавленими суб'єктами.

Висновки і перспективи. Аналіз структури аспектів освітньої системи галузевого підпорядкування для промислового комплексу України та її парадигми дозволяє поставити діагноз сучасного стану цієї освіти з точки зору відповідності її розвитку соціально-економіко-екологічної

ситуації, провести розгляд цільових і нормативних орієнтирів освіти та ціннісних підвалин, що утворюють основу різних освітніх моделей. Незадовільний стан освітньої системи галузевого підпорядкування для промислового комплексу України вказує на потребу у зміні парадигми цієї системи. Але це вимагає зміни положення навчальних закладів на ринку освітніх послуг у промисловості та вирішення питання ліквідації відриву освіти від виховних функцій.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні генетичних зв'язків парадигм освітніх систем для різних галузей промисловості з парадигмою загальної сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров Ю. Е. На пути к новой естественно-научной картине мира / Ю. Е. Александров // Матеріали 2-ї міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. [«Сучасні проблеми науки та освіти»], (27 червня-4 липня 2001), Керч. В 2-х частинах. Ч. 2. Харків. «Українська Асоціація жінки в науці та освіті». ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2001. – С. 11–12.
2. Амбросов А. Є. Системний погляд на місію освіти. / А. Э. Амбросов, О. Д. Сердюк. // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 21–29.
3. Бідюк Н. М. Развитие змісту та форм організації та підготовки бакалаврів і інженерів в університетах Великої Британії: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. М. Бідюк. – Київ, 2001. – 179 с.
4. Зіньковський Ю. Ф. Креативність – фрактал сучасної парадигми вищої технічної освіти (стаття перша). / Ю. Ф. Зіньковський, Г. О. Мірських. – Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 14–20.
5. Іоланта В. Кібернетико-системна парадигма як детермінанта суспільних і освітніх змін ХХІ століття / В. Іоланта // Діалог культур : Україна у світовому контексті. Філософія освіти: [зб. наук. праць]. – 1996. – Вип. 4. – С. 60–65.
6. Ковалевська О. В. Освітня парадигма сучасності очима філософа / О. В. Ковалевська, О. Г. Плахотнік // Матеріали 2-ї міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції [«Сучасні проблеми науки та освіти»], (27 червня-4 липня 2001), Керч. В 2-х частинах. Ч. 2. Харків. «Українська Асоціація жінки в науці та освіті». ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2001. – С. 21–22.
7. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения : учебник / Елена Эдуардовна Коваленко. – Х. : ЧП «Штрих», 2003. – 480 с.
8. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти. Додаток 1 до наказу Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. № 285 зі змінами та доповненнями, що введені розпорядженням Міністерства освіти і науки України від 05.03.2001 р. № 28-р. // Вища освіта: [інформаційний вісник]. – 2003. – № 10. – 82 с.

9. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 374/202 // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4–6.
10. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології : навчальний посібник / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х. : Колегіум, 2006. – 222 с.
11. Тумалев. В. В. Учительство в ситуации социально-политических перемен: в 5 ч. / В. В. Тумалев в 5-ти частях. Ч. 4: Системно-организующие факторы профессиональной деятельности учительства. Ч. 5: Взаимоотношения субъектов процесса школьного образования. – СПб. : Изд-во СПбУЭФ, 1995. – 70 с.
12. Шандиба О. В. Методична система навчання технічних дисциплін генеральних конструкторів у післядипломній підготовці: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. В. Шандиба. – Харків. – 2010. – 217 с.